

VETOOMUS KOULUJEN JA OPPILAITOSTEN HENKILÖKUNNAN, OPPILAIDEN JA OPISKELIJOIDEN TERVEELLISTEN TYÖOLOJEN PUOLESTA

29.11.2010. Vetoimuksen allekirjoitti 140 helsinkiläisten koulujen työntekijää.

Jakelu:

Helsingin opetustoimen johtaja Rauno Jarnila  
Helsingin opetuslautakunta  
Helsingin kiinteistöviraston virastopäällikkö Mikael Nordqvist  
Helsingin kaupunginjohtaja Jussi Pajunen  
Opetushallituksen pääjohtaja Timo Lankinen  
Ympäristöministeri Paula Lehtomäki  
Sosiaali- ja terveysministeri Juha Rehula  
Opetusministeri Henna Virkkunen

ARVOISA VASTAANOTTAJA

Me allekirjoittaneet olemme Helsingin kaupungin kouluissa ja oppilaitoksissa eri ammattitehtäviä tai työskennelleitä henkilöitä ja olemme kaikki saaneet oireita tai sairastelleet työskenneltyämme meille osoitetuissa työtiloissa. Oireet ja sairaudet ovat moninaisia, mutta useimmilla on ilmennyt ainakin äänen käheyttä ja sen pitempikestoista menettämistä, pitkittynyttä yskää, tukkoisuutta ja kuumeilua, silmien ja ihon ärtymistä sekä suhteetonta väsymystä. Toistuvien ylähengitysteiden tulehdusten lisäksi on ilmennyt tietyissä tiloissa suoritetuihin työjaksoihin kiistatta ajallisesti liittyviä suolistotulehduksia, keuhkokuumeita, nivelsärkyjä, vakavia ihottumia ja jopa ihon pahanlaatuisia solumuutoksia.

Oireita aiheuttavissa työtiloissa työntekoaan jatkettuaan monet ovat menettäneet terveytensä pysyvästi. Osalla sairastuneista on ammattitautidiagnoosi. Toisaalta jotkut ovat käyneet ammattitautitutkimuksissa saamatta diagnoosia, koska eivät ole suostuneet lausunnon edellyttämiin, haitallisiksi tietämiinsä ja nykyään jo tieteellisen evidenssin kyseenalaistamiin altistustutkimuksiin tai siksi, että kaikkia kosteusvauriomikrobien aiheuttamia sairauksia ei luokitella ammattitautideiksi.

Sisäilmasta sairastuminen on monimutkainen ja vaikeaselkoinen ilmiö; siksi tarkkojen ja spesifien sisäilman laadun tai toisaalta siitä aiheutuvien yksilöllisten oireiden ja sairastumiseen liittyvien tekijöiden mittaaminen, määrittäminen ja todentaminen ovat monien uusien haasteiden edessä. Sisäilman ja sairastuvuuden välisestä riippuvuudesta voidaan olla monta mieltä, mutta siitä huolimatta lääkäri ohjaa työtiloissaan jatkuvasti kuumeilevan, äänensä menettäneen tai hengityselinten tulehduksia potevan henkilön työnantajalle kalliiksi tulevalle sairauslomalle - koska sairaudesta on kiistatta kyse. Kokemuksemme mukaan altistusten uusiutuksessa oireiden ilmeneminen ja sairauksien kehittyminen tapahtuu kerta kerralta nopeammin ja vakavammin. Asiaan ja sen tieteelliseen tutkimukseen perehtymättäkin sairastunut havaitsee syy-yhteydet ja pyrkii vaihtamaan työtilaansa. Osa sisäilman mikrobeille ja toksiineille altistuneista kiertää enemmän tai vähemmän toiveikkaina eri kouluja löytääkseen itselleen sopivan työtilan - ja sairastuu jokaisen epäonnistuneen kokeilun yhteydessä yhä pahemmin. Onpa eräs menettänyt terveytensä niin, että vaihtoehdoksi työssäkäynnille on jäänyt sairauseläke. Sairastuminen muodostuu usein paitsi terveydelliseksi, myös taloudelliseksi ja näiden yhteisvaikutuksesta sosiaalisesti ongelmaksi.

Uskomme, että huomattavasti useammalla olisi ollut syytä ja halua allekirjoittaa tämä vetoamus. Emme halunneet lietsoa yleistä hysteriaa laajoilla kyselyillä, ja niinpä kohderyhmän tavoittamisen keinojen haasteellisuuden ja asian kiireellisyyden takia allekirjoittaneet on tavoitettu lähinnä jo syntyneiden kollegiaalisten tuttavaverkostojen kautta. Koska aihe on tärkeydestään huolimatta - ehkä laajojen seuraustensa takia - vielä arkaluontoiseksi koettu ja eri työpaikoilla eri tavoin käsitelty, osa sairastuneista ei ole uskaltanut allekirjoittamaan vetoamusta. Vaikka sisäilmaongelmien vakavuus on jo tieteellisellä tasolla todennettu ja yleisesti tunnustettu asia, homesairaudesta on monissa tapauksissa saaneet huonoa kohtelua mm. esimiehen taholta ja kohdanneet asenteellisuutta yrittäessään viedä asiaansa eteenpäin. Joskus on vaikuttanut siltä, että minkä tahansa ammatin tuoman kompetenssin turvin on ollut luvallista arvioida toisten sairastelua: Joidenkin sairastuneiden mielenterveyttäkin on epäilty, mikä tietysti kertoo pikemmin arvioijan tahdittomuudesta ja kenties omista heräävistä peloista. Onneksi myös myönteisiä tapauksia on: Monet meistä ovat saaneet osakseen ymmärrystä, ja esimies on saattanut nähdä paljonkin vaivaa, jotta sairastuneen työolo voitaisiin turvata. Koulun sisäisesti on joillekin järjestetty mahdollisuus työtilan vaihtoon, työtehtäviä on muokattu mahdollisimman suotuisiksi, ja ystävälliset kollegat ovat valvoneet sairastuneen luokkaa tiloissa, joihin hän ei ole voinut mennä. Työnantaja on toimittanut joillekin ilmanpuhdistimia, jotka ovat auttaneet jonkin verran. Mutta ne eivät ole poistaneet varsinaista ongelmaa, joten monen oireilu on alkanut uudestaan.

Vetoamme kirjoituksellamme päättäjiin, jotta koulujen homeongelmiin tartuttaisiin käytännön tasolla.

Sisäilmatyöryhmiä on perustettu, on uutisoitu hometalkoista, mutta konkreettiset toimet asian parantamiseksi ovat olleet riittämättömiä. Ongelma on ollut työnantajan tiedossa jo vuosia, mutta uusia sairastumisia ei ole voitu estää. Jopa samasta koulusta on sairastunut pysyvästi useita henkilöitä monen vuoden aikana ilman, että kunnollisia sisäilmatutkimuksia tai ongelman poistavia korjauksia olisi tehty. Ongelmista ei ole läheskään aina tiedotettu työntekijöille, onpa joissain työyhteisöissä aiheesta käydyt kollegiaalisen keskustelunkin ilmaistu olevan epätoivottavaa. Tälläkin hetkellä moni työntekijä sairastuu tietämättään työpaikallaan. Jotkut käyvät tunnollisesti töissä päivisin ja ovat kuumeessa iltaisin. Heidät ja muut vaikeasti oireilevat tulisi kiireesti ohjata pois työtiloista, joihin oireilu yhdistyy.

Pysyvästi sairastuneilla on lisäksi jatkuva huoli toimeentulosta, sillä valittavana on joko terveys tai toimeentulo. Molempia ei voi saada, sillä lohduttoman moni koulurakennus on huonossa kunnossa, ja jopa uudet koulurakennukset ovat olleet jo valmistuessaan epäterveellisiä. Rakennusten ilmanvaihdossa on säästetty: koulujen ilmanvaihto on sammutettu iltaisin, viikonloppuisin ja loma-aikoina. Kun ilmanvaihto sammutetaan, kosteus pääsee kondensoitumaan mikrobeille suotuisiksi elinoloiksi ilmanvaihtokanaviin, ja terveidenkin tilojen sisäilma saattaa muuttua epäterveelliseksi sairastuttaen herkimmit. Olemme omin silmin todistaneet meille rakennusalan maallikoillekin ilmeisiä korjausrakentamiseen liittyviä laiminlyöntejä ja huolettomuutta. Remontoitavia kohteita ei aina ole suojattu sateelta, ja joissain tapauksissa remontti, jonka alkuperäinen tarkoitus oli saattaa koulu parempaan kuntoon, onkin aiheuttanut koululle suuria kosteusvaurioita. Kouluja, jopa niiden aktiivisessa käytössä olevia sisätiloja, remontoidaan koulupäivien aikana - rakennusmiesten on nähty kulkevan remontin keskellä hengityssuojaimilla, jopa erityisillä suojaohjeilla varustettuina, kun oppilaat ovat käyneet koulua ja henkilökunta tehnyt työtään samaan aikaan samoissa tiloissa ilman minkäänlaista suojausta. Nähdäksemme tällaisissa olosuhteissa ilman asianmukaista suojausta oleskelevat henkilöt altistuvat vakavalle terveysriskille hengittäessään homeremontin yhteydessä ilmaan pääseviä hiukkasia. On hämmästyttävää, että nykytietämyksen valossa tällaista vielä tapahtuu. Henkilöiden, jotka eivät ymmärrä tai myönnä sitä, että home ja huonolaatuinen sisäilma sairastuttavat, ei tulisikaan päättää koulujen kunnossapidosta tai korjaamisesta. Koulurakennuksia tulisi yhteisenä omaisuutena vaalia samalla pieteetillä kuin koteja. Kaupunginvaltuutettu Terhi Koulumies on aloitteessaan esittänyt toimenpide-ehdotuksia asioiden korjaamiseksi. Aloite on luettavissa hänen blogissaan [www.terhikoulumies.fi](http://www.terhikoulumies.fi).

Osa sairastuneista on vuosien ajan etsinyt työpaikkaa, jossa voisi pysyä terveenä ja jatkaa työskentelyä. Koulun vaihtaminen on auttanut joitain työntekijöitä ainakin joksikin aikaa, mutta ei kaikkia, sillä osalla terveys ei ole enää kohentunut niin, että kehon puolustusjärjestelmä toimisi tarpeeksi tehokkaasti. Lääkäreiltä saadun tiedon mukaan tällainen herkkyys pysyy loppuelämän, vaikka oireilu loppuisikin terveellisessä ympäristössä. Herkkyys rajoittaa toimimista hyvin paljon myös työelämän ulkopuolella. Uuden ammatin hankkiminenkaan ole aina mahdollista, koska opiskelupaikatkin ovat usein tiloiltaan epäterveellisiä. Pitkään jatkunut sairastelu on saattanut viedä taloudellisen tilanteen niin vaikeaksi, että opiskeleminen ei ole edes mahdollista. Pahiten sairastuneille tulisikin voida osoittaa puhtaat työtilat, jotta he voisivat jatkaa nykyistä työtään. Varsinaiset koulurakennukset eivät sovellu monen sairastuneen työpaikoiksi, joten muita ratkaisuja olisi löydettävä. On myös huomattava, että pelkkä työtilan vaihtaminen ei riitä - myös tilasta toiseen siirrettävät kalusteet ja materiaalit on puhdistettava asianmukaisesti, muuten ne kontaminoituneina siirtävät sisäilman ei-toivottuja partikkeleita uusiin tiloihin, joissa mikrobin kasvu ja leviäminen voivat edelleen jatkua. Käytänteet eivät ole vakiintuneita, eikä yksiselitteisiä ohjeita kontaminoituneiden materiaalien käsittelystä ole annettu. Erään muuton yhteydessä kiellettiin tuomasta mitään toiseen kouluun, ja sille tielleen jäi paljon muuttajan henkilökohtaistakin omaisuutta luistimista aina kotoa tuotuihin satukirjoihin. Toisaalla opettajat ovat joutuneet pakkaamaan oireita aiheuttavia, homekoulussa pölyntyneitä materiaaleja ja välineitä otettavaksi mukaan koulun muuttaessa toisiin tiloihin. Vaikka uudet tilat ovat olleet kelvolliset, oireita on saatu niissäkin, kun muuttolaatikoiden sisältöä on otettu käyttöön.

Oireet helpottavat kotona, mikäli siellä ei ole korjaamatonta kosteusvauriota. Tästä voidaan päätellä, että terveellinen sisäilma, jonka pitäisi olla lähtökohtana koulujen rakentamisessakin, ei meitä sairastuta. Päinvastoin paraneminen voi alkaa, jos sairastamisen kierre ei ole vielä päässyt liian pitkälle ja vakavaksi. Henkilöillä, jotka sairastuttuaan kiertävät eri kouluja altistuen kenties yhä uusille mikrobeille, on ilmeisen suuri riski sairastua vielä pahemmin ja joutua lopulta kokonaan pois työelämästä sairauden kroonistumisen myötä, jos työnantaja ei osoita terveellistä työtilaa. Tällainen tilanne ei ole ongelmallinen ainoastaan sairastuneelle henkilölle, vaan yhteiskunnan kustannuksetkin ovat suuret: palkkaa maksetaan jopa vuosien ajan eripituisia jaksoja sekä sairastuneelle että hänen sijaiselleen. Kun sairastunut menettää lopulta terveytensä jatkuvien altistusten myötä, menetetään korkeasti koulutettua työvoimaa sairauseläkkeille. Jotkut sairastuneet siirtyvät taloudellisista syistä tai terveyden rippeitä suojellakseen työelämästä työttömyyskortistoon, jolloin ensin ammattijärjestön ja myöhemmin yhteiskunnan tehtäväksi jää työttömän toimeentulon turvaaminen. Samanaikaisesti saamme lukea lehdistä, kuinka Suomessa haetaan ratkaisuja työurien pidentämiseen. Monella meistä työura uhkaa jäädä kesken jo alkumetreillä, vaikka olemme täysin työkykyisiä ja motivoituneita työhön, johon meillä on koulutus, jopa useampia koulutuksia ja kokemusta. Sairastumiset ja henkilökohtaista talouttakin koetelleet, työtilojen huonon

sisäilman aiheuttamat ongelmat ovat vain entisestään lisänneet työmotivaatiotamme. Pyydämme vain terveellisiä työtiloja, joissa voisimme työskennellä suunnitelmallisesti ja pitkäjänteisesti ilman sairastumisen ja toistuvien sairauslomien uhkaa. Suomen pääkaupunkina Helsingin tulisi hoitaa oppilaitosten sisäilmaongelmat kustannuksista huolimatta, koska hoitamattomina ongelmat kumuloituvat ja tuottavat yhä suurempia kustannuksia, pitkällä aikavälillä kenties ennakoimattomiakin kulueriä. Tarvittaisiin kiireisiä toimenpiteitä, jotta vahingot voitaisiin estää tulevaisuudessa. Jo tapahtuneiden vahinkojen seuraukset tulisi korjata ja pitäisi ratkaista, miten jo sairastuneiden henkilöiden työssäolo ja sitä kautta toimeentulo voidaan turvata ja kuinka estetään uudet sairastumiset. Purkamisen ja uuden rakentamisen on monesti järkevämpää kuin vanhan korjaaminen, ja tämän asian arvioimiseksi tiedämme löytyvän luotettavia asiantuntijoita ja tutkimustietoa. Uudiskohteet olisivat myös monen jo sairastuneen työuran pelastus, kunhan rakentamisen tasoon kiinnitetään tulevaisuudessa enemmän huomiota.

Ongelmakoulujen rakentajat ja korjaajat tulisi muilla aloilla vallitsevan käytännön mukaan saattaa vastuuseen työnsä laadusta. Virheiden seurauksista kärsivät nyt rakennuksissa oleskelevat ihmiset terveyden- ja palkanmenetyksinä. Uudiskohteisiin tulisi myös kieltää tuomasta homekouluissa kontaminoitunutta materiaalia. Uutta koulua tai väistötiloja perustettaessa ammattitaitoinen opettaja pystyy ensi alkuun opettamaan pienemmälläkin määrällä opetusmateriaalia, jos näin voidaan estää terveyshaitat.

Kaikkien esille tuomiemme ongelmien ohella olemme tuskallisen tietoisia aivan toisen mittaluokan ongelmasta; kasvavista lapsista, jotka oleskelevat kouluissa, joissa itse sairastumme. Myös oireilevat ja sairastelevat lapset pitäisi saada pikaisesti pois epäterveellisistä oloista. Altistumisten vaikutuksia lasten tulevaan opiskeluun ja työssäoloon ei tiedetä varmuudella. Uskomme, että vuosien altistuminen sisäilmamyrkyille ei voi olla vaikuttamatta kielteisesti ihmisten terveyteen, vaikka kaikki eivät oireilisikaan. Lasten oireita ei kaikissa tapauksissa edes ymmärretä koulutiloista johtuviksi. Vanhemmat eivät aina saa tietoa koulussa esiintyneistä pahoistakaan vaurioista, onpa opettajia selväsanaisesti kielletty edes vihjaamasta asiasta vanhemmille. Virkamiehinä joudumme kestävämmään tilanteeseen, kun tiedämme meitä velvoittavien lakien sisällön. Emme voi toimia niiden mukaan, vaan joudumme seuraamaan oppilaitten sairastumista omien oireidemme samalla vakuuttaessa, että ongelmat johtuvan sisäilman huonosta laadusta.

Myös tutkimukselle tulisi ohjata varoja, jotta huonon sisäilman aiheuttamat terveysvaikutukset tulisivat näkyviksi. Tällä hetkellä oppilaiden järjestelmällisiä terveystarkoituksia ei tehdä, ja ongelmat ovat vaarassa jäädä piiloon. Jyväskylässä on perustettu kouluissa huonosta sisäilmasta sairastuneiden lasten vanhempien työryhmä. Vastaavanlaiselle työryhmälle olisi nykyisessä tilanteessa tilausta myös Helsingissä. Mielestämme tällainen toiminta olisi ainoa kodin ja koulun yhteistyötä ja yhteisen kasvatustuon jakamista, joista arvovaltaisimmissa opetustointa ohjailevissa asiakirjoissa ja juhlapuheissa mainitaan.